

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені  
Т.Г.Шевченка  
ННІ психології та соціальної роботи  
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені  
М.А.Скока

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
освітнього ступеня «магістр»  
на тему:  
**«ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ЗАСОБАМИ  
КАЗКОТЕРАПІЇ»**

Виконала:  
Студентка 6 курсу 61 групи  
Янченко Яна Миколаївна

Науковий керівник:  
Дерев'янка Світлана Петрівна,  
канд. психолог. наук, доцент

Захищено з оцінкою \_\_\_\_\_

Голова ЕК \_\_\_\_\_

**Чернігів  
2021**

|                |        |        |
|----------------|--------|--------|
| Студентка      | _____  | _____  |
|                | Підпис | П.І.Б. |
| Наук. керівник | _____  | _____  |
|                | Підпис | П.І.Б. |
| Рецензент      | _____  | _____  |
|                | Підпис | П.І.Б. |

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології, протокол № \_\_\_\_\_ від «\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2021 року. Студентка) допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри \_\_\_\_\_

## ЗМІСТ

|                                                                                                                         |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Вступ.....</b>                                                                                                       | <b>3</b>  |
| <br><b>Розділ 1. Наукові уявлення про емоційну креативність та методичні засоби її діагностики.</b>                     |           |
| 1.1. Визначення поняття «емоційна креативність».....                                                                    | 6         |
| 1.2. Методичні засоби діагностики емоційної креативності.....                                                           | 10        |
| 1.3. Діагностика емоційних проявів особистості засобами казкотерапії.....                                               | 17        |
| Висновки до 1 розділу.....                                                                                              | 20        |
| <br><b>Розділ 2. Емпіричне дослідження діагностичних можливостей казкотерапії щодо вивчення емоційної креативності.</b> |           |
| 2.1. Методичні процедури емпіричного дослідження.....                                                                   | 21        |
| 2.2. Отримані результати та їх аналіз.....                                                                              | 22        |
| 2.3. Практичні рекомендації.....                                                                                        | 41        |
| Висновки до 2 розділу.....                                                                                              | 44        |
| <b>Висновки.....</b>                                                                                                    | <b>45</b> |
| <b>Перелік використаних джерел.....</b>                                                                                 | <b>47</b> |
| <b>Додатки.....</b>                                                                                                     | <b>52</b> |

## ВСТУП

**Актуальність** - проблема емоційної креативності досить нова та мало вивчена і для її діагностики в основному використовують обмежену кількість тестових методик. В вітчизняній психології для дослідження феномену емоційної креативності зазвичай використовують адаптовані опитувальники зарубіжних авторів, що говорить про необхідність розширення діагностичного інструментарію в цьому напрямку.

**Об'єкт дослідження:** методичні засоби діагностики емоційної креативності.

**Предмет дослідження:** казкотерапія як засіб діагностики емоційної креативності.

**Мета дослідження:** встановити зв'язок між класичними методиками дослідження емоційної креативності та казкотерапевтичними вправами.

Згідно поставленої мети було визначено **основні завдання дослідження:**

1. Розкрити зміст поняття «емоційної креативності» та охарактеризувати класичні (тести, опитувальники) та новітні (казкотерапевтичні засоби) методи діагностики емоційної креативності..

2. Провести емпіричне дослідження, спрямоване на встановлення зв'язку між класичними методиками вивчення емоційної креативності та казкотерапевтичними вправами.

3. Надати практичні рекомендації щодо застосування казкотерапевтичних вправ для діагностики емоційної креативності.

**Методологічною та теоретичною основою дослідження** є дослідження зарубіжних та вітчизняних дослідників щодо визначення поняття «емоційної креативності» (І.М. Андрєєва, М.В. Архіпова, І.А.

Боброва, І.М. Бичкова, Ю.Ю. Голубіна, С.П. Дерев'янка, Н.Ю. Діомідова, О.С. Донченко, Л.П. Журавльова, В.В. Рижов, Р.М. Терещенко, Н.В. Угрюмова, С.В. Фролова, О.В. Чурсінова, J. R. Averill), щодо діагностичних методів вимірювання емоційної креативності (І.Н. Андрєєва, Т.М. Березіна, К.А. Валусьва, О.І. Іванова, Т.В. Корнілова, К.М. Лаптева, В.В. Овсяннікова, К.М. Павлова, Р.М. Терещенко, Д.В. Ушаков, С.В. Фролова, М.А. Шестова, J. R. Averill), щодо уявлень про казкотерапію та її методи (Н Будій, І.В. Вачков, О.В. Гавриченко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, С.Е. Ковалев, К.Г. Мельникова, О.В. Філь).

### **Методи дослідження:**

1. Методи теоретичного дослідження (порівняльний аналіз, систематизація) використовувались при розгляді теоретико-методологічних засад дослідження, для визначення та узагальнення поняття емоційної креативності.

2. Організаційні методи (порівняльний) та інтерпретаційні методи (системний) забезпечували зіставлення різних вибірок досліджуваних, інтерпретацію матеріалів дослідження у характеристиках зв'язку між ними.

3. Емпіричні методи – психодіагностичні (ECI (emotional creativity inventory) J. R. Averill в адаптації І.Н.. Андрєєвої, тест «Неконгруентні емоції» Ушакова-Іванової, тест «Емоційні тріади» J. R. Averill & С. Thomas-Knowles в перекладі І.М. Андрєєвої, тест «Емоційні наслідки» J. R. Averill в перекладі С.С. Белової та К. О. Валусьвої, вправа з казкотерапії «Завершення казки» ) – застосовувались під час дослідження емоційної креативності та її проявів.

4. Методи математичної обробки даних були проведені із використанням комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 23.0).

**Структура роботи** складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (30 найменувань). У першому розділі розкрито поняття емоційної креативності, розглянути існуючі методи її діагностики та проведено теоретико-методологічний аналіз казкотерапії, як методу діагностики. У другому розділі наведено дані емпіричного дослідження використання методик казкотерапії для діагностики емоційної креативності. Загальний обсяг роботи – 61 сторінка.

## **РОЗДІЛ 1. Наукові уявлення про емоційну креативність та методичні засоби її діагностики.**

### **1.1. Визначення поняття «емоційна креативність».**

Поняття емоційної креативності вперше введене J. R. Averill в 1991 році [29]. Створюючи свою теорію емоцій, він запропонував поняття емоційний синдром, який характеризує організовані патерни реакцій та емоцій, яким у повсякденному житті відповідають такі поняття як «любов», «гнів», «горе» і т.д. J. R. Averill зробив припущення, що емоційні синдроми - це аналоги короточасних або проміжних соціальних ролей, а здатність впливати та змінювати ці емоційні синдроми та соціальні ролі він назвав емоційною креативністю. Тобто емоційна креативність - це здатність генерувати нові емоції та почуття, а також перетворювати стереотипні, соціально нав'язані, неконструктивні емоційні стани в конструктивні, ефективні для даної ситуації.

Н.В. Угрюмова пояснює емоційну креативність як характеристику емоційної сфери, яка завдяки інтегральній властивості, допомагає творчо та ефективно здійснювати професійну діяльність і забезпечує профілактику емоційного та професійного вигорання [23,24]. Такий набір важливих емоційних, інтелектуальних, ціннісних і духовно-моральних якостей особистості допомагає у вирішенні важливих та складних професійних ситуаціях та є запорукою успішної та творчої професійної діяльності. Автор в структуру емоційної креативності включає: емоційну продуктивність (швидкість емоцій), гнучкість емоційних переживань, оригінальність емоцій і їх розробленість.

Досліджуючи зв'язок між поняттями емоційного інтелекту та емоційної креативності, Ю.Ю. Голубіна в своїй роботі стверджує що високий рівень

емоційної креативності, як риси особистості, свідчить про розвинену здатність керувати чужими емоціями [11]. Проводячи свої дослідження вона встановлює певні залежності: 1) зворотну залежність показника емоційної креативності від рівня розвитку здатності до контролю та вираження почуттів. Тобто чим вище у людини розвинена емоційна креативність, тим нижче здатність до контролю прояву своїх емоцій зовні; 2) чим більше розвинена у людини здатність генерувати велику кількість різноманітних емоцій, тим важче їй прийняти оцінку і вираження емоцій оточуючих; 3) чим оригінальніші пережиті людиною почуття та емоції, тим важче їй розпізнати, зрозуміти та пояснити ці емоції і, як наслідок, тим нижче стає загальний рівень емоційного інтелекту як здатності.

Р.М. Терещенко під емоційною креативністю вбачає специфічну здатність до формування, переживання та вираженню оригінальних емоцій, що необхідно для взаємодії з оточуючим середовищем [3]. Автор говорить про взаємозв'язок загальної креативності, інтелектуальних і творчих здібностей, емоційного та соціального інтелекту особистості з емоційною креативністю.

Розглядаючи педагогічну діяльність, та, зокрема, здатність педагога творчо використовувати свої емоційні задатки, В.В. Рижов і М. В. Архіпова визначають емоційну креативність як характеристику емоційної сфери педагога, що допомагає педагогу творчо та оригінально використовувати та проявляти свої емоційні стани [22]. Тобто, емоційна креативність допомагає знайти позитивний вихід з будь-якої емоційно напруженої ситуації, розвиває здатність протистояти факторам емоційного стресу та напруги під час професійної та особистої діяльності.

Досліджуючи динаміку емоційної креативності у музично обдарованих підлітків, І.М. Бичкова приходить до висновку, що існує гендерна



залежність розвитку емоційної креативності та зниження показників емоційної креативності після 13-20 років [6].

Н.Ю. Діомідова проводячи дослідження зв'язку психологічних особливостей емоційного інтелекту та емоційної креативності з копінг-стратегіями та соціальним інтелектом, робить висновок про те, що емоційна креативність займає провідну та незалежну роль у структурі емоційного інтелекту та представлена такими компонентами як ефективність, емоційна готовність, новизна та автентичність [13].

С.В. Фролова в своїй роботі розглядає емоційну креативність як творче управління своїми емоціями, здатність гнучко реагувати в складних стресових і соціально напружених ситуаціях [26]. Емоційна креативність допомагає швидко та ефективно перетворювати звичайні, стереотипні емоції та реакції в нові емоційні стани, не притаманні даній ситуації. Емоційну креативність можна ідентифікувати через прояви широти, гнучкості, варіативності, спонтанності, новизни, швидкості і особистісно-соціальної корисності емоційного реагування.

Дві складові - свідому і несвідому виділяє в емоційній креативності С.П. Дерев'янка [12]. На думку автора це дозволяє розділити емоційну креативність на усвідомлену та неусвідомлену, які не залежать одна від одної. Щире вираження емоційних переживань та набуття емоційного досвіду відповідає усвідомленій емоційній креативності. Накопичення ж різних емоційних переживань, без достатнього їх розуміння характеризує неусвідомлену емоційну креативність.

Досліджуючи зв'язок між емоційною креативністю та схильністю до ризику Л.П. Журавльова приходить до висновку, що чим вище емоційна креативність та здатність переживати незвичайні емоційні переживання, тим більше особистість схильна до ризикових ситуацій, здатна емоційно

включається в них, що відповідно може бути корисним для вирішення життєвих проблем [15].

Розглядаючи емоційну креативність як одну із складових професійної креативності майбутніх вихователів, О.С. Донченко розуміє її як компонент загальної креативності, що проявляється як тяга майбутніх педагогів до творчих переживань, що в свою чергу впливає на здатність особистості до творчої педагогічної діяльності [14].

І.А. Боброва та О.В. Чурсинова досліджуючи розвиток емоційної креативності в підлітковому віці, виокремлюють її від загальних творчих здібностей [4]. На погляд авторів, емоційна креативність це своєрідне формування нових думок та уявлень щодо емоційних проявів людини, що відіграє важливу роль для ментального здоров'я і функціонування особистості з оточуючими та зовнішнім світом та підвищує стресостійкість особистості.

Багато уваги феномену емоційної креативності в своїх роботах та дослідженнях приділяє І.М. Андрєєва [1]. Автор розуміє емоційну креативність, як опосередковане культурними нормами творче перетворення емоційних синдромів, що призводить до зміни структури та змісту цих синдромів, тобто, по суті, відбувається розвиток цих емоційних синдромів як нових, ефективних і автентичних, здатність генерувати нові емоції (відмінні від соціально нав'язаних). Таким чином особистість навчається впливати на структуру і зміст емоційних синдромів.

*Отже, під емоційною креативністю науковці розуміють здатність керувати своїми емоційними переживаннями, генерувати нові оригінальні емоції, відмінні від стереотипних. Що в свою чергу допомагає людині ефективно протистояти факторам емоційного стресу, гнучко реагувати в емоційно напружених ситуаціях.*

## 1.2. Методичні засоби діагностики емоційної креативності.

Для діагностики емоційної креативності на даний час використовують тестові та опитувальні методики. Тестові методики розроблені такими авторами як І.М. Андрєєва, Т.М. Березіна, О.І. Іванова, К. М. Лаптева, В.В. Овсяннікова, Р.М. Терещенко, Д.В. Ушаков, С.В. Фролова, J. R. Averill. Із опитувальників використовують лише опитувальник, розроблений J. R. Averill в адаптаціях І.М. Андрєєвої, К.О. Валуєвої, М.А. Шестової. Розглянемо дані методики докладніше.

*Опитувальник ECI (emotional creativity inventory)* був розроблений J. R. Averill для діагностики емоційної креативності у 1999 році [28]. Опитувальник складається з 30 тверджень. Досліджуваним необхідно оцінити як ці твердження відносяться до них по 5-ти бальній шкалі. Оцінка результатів проводиться по 4 шкалам: підготовленість, новизна, ефективність та автентичність. Останні дві шкали можна об'єднати в одну - ефективність/автентичність. Підготовленість - це здатність навчатися розуміти свої емоційні переживання завдяки попередньому емоційному досвіду. Новизна - це здатність відчувати нові емоційні переживання, які важко виразити. Ефективність/автентичність - здатність виражати свої емоції вдало та щиро. Емоції які сприяють благополуччю та важливим інтересам особистості, можна вважати автентичними. Даний опитувальник був перекладений та апробований К.О. Валуєвою (Росія, 2009) [7] та І.М. Андрєєвою (Білорусь, 2010) [2].

*Опитувальник емоційної креативності (ОЕК)* Дж. Еверілла був також апробований М.А. Шестовою (Росія, 2019) [19, 27]. Крім чотирьох шкал, запропонованих Дж. Еверіллом: підготовленість, новизна, ефективність та

автентичність, автор пропонує додати п'яту шкалу - «емоційна складність». Емоційна складність - здатність переживати різні емоційні прояви, позитивні та негативні, одночасно та вміння їх розпізнати та ідентифікувати.

*Тест «Неконгруентні емоції» Ушакова-Іванової.* Тест складається з 4 завдань, де необхідно за певних проміжків часу придумати якомога більше варіантів прояву неконгруентних емоцій для даної ситуації. На кожне завдання піддослідним виділяється 4 хв. Мета методики оцінює кількість варіантів ідей та їх різноманітність, виданих за відведений час [9].

*Тест Емоційної креативності С. В. Фролової.* В даній методиці були використані контурні малюнки методики РАТ тематичного апперцептивного тесту Г. Мюррея, модифікованого Л. Н. Собчик [26]. На малюнках зображені контури двох або трьох чоловічків в умовних і досить експресивних позах, які дозволяють зробити висновок, що зображені персонажі задіяні в складних міжособистісних відносинах та соціально напружених ситуаціях. Досліджуванам задаються питання щодо малюнків:

- 1) Хто ці люди і що відбувається в даний момент?
- 2) Які почуття можуть відчувати персонажі на малюнках? Уявіть і перерахуйте всі можливі варіанти почуттів, які, як вам здається, вони можуть переживати;
- 3) Чи можуть почуття героїв зовсім скоро змінитися? Що вони можуть відчувати потім?

Мала структурованість малюнків, свобода від культурно-етнічних, соціально-статусних, гендерних та вікових ознак дає можливість тлумачити сюжети і переживання персонажів незалежно від будь-яких кліше, будувати різні припущення. Загальний показник емоційної креативності

встановлюється шляхом підсумовування балів всіх сюжетів картинок. Чим ширше і різноманітніше спектр емоційних станів, які називаються дослідженим, тим більше розвинена його здатність до творчого генерування емоційних реакцій.

*Тест Емоційної креативності Т.М. Березіної та Р.М. Терещенко.* Дана тестова методика складається з трьох частин та направлена на діагностику різних аспектів емоційної креативності: рівень загальної емоційної креативності; рівень емоційної креативності як особистісної характеристики та загальну структуру емоційної креативності [3].

*Тест «Емоційні наслідки» (J. R. Averill).* Дана методика подібна до одного із субтестів Торренса для діагностики творчого мислення [9]. Завдання випробуваного - уявити собі як можна більше наслідків уявної ситуації, пов'язаної з переживанням емоцій. Наприклад, потрібно описати, що сталося б, якби люди вранці відчували тільки позитивні емоції, а в другій половині дня були завжди в поганому настрої. При оцінці результатів враховуються показники швидкості та оригінальності відповідей.

*Тест «Емоційні тріади» (J. R. Averill & C. Thomas-Knowles).* Методика складається з завдання, в якому необхідно написати історії, які об'єднують неконгруентності емоції в одиничному досвіді [1, 30]. Наприклад, можуть бути використані наступні емоційні тріади (для емоцій всередині кожної з них характерний високий рівень неконгруентності):

- 1) Безтурботність / Збентеження (сум'яття почуттів) / Імпульсивність;
- 2) Ніжність / Досада (відраза) / Оптимізм;
- 3) Самотність / Невдоволення (роздратування) / Радість;
- 4) Збентеження / Ревнощі (заздрість) / Приємне здивування.

Далі написані історії оцінюються за шкалою від 1 до 5 балів за критеріями новизни, ефективності (адаптивності), інтеграції (інтеграція означає, що всі три емоції переживаються і описані як цілісна єдність) і, нарешті, креативності. Останній критерій являє собою підсумкову оцінку історій, яка ґрунтується на чотирьох вищенаведених умовах, так само як і на інших факторах, які можуть бути значущими для винесення підсумкового судження експертів.

*Тест «Причини емоцій» (К. М. Лаптєва, В.В. Овсяннікова).* Це дивергентний тест на визначення емоційної креативності [8]. Методика тесту полягає в тому, що піддослідному розповідається ситуація та пропонується придумати якомога більше причин за якими герой історії міг би відчуват певну емоцію в заданій ситуації. В кожному замірі використовується дві ситуації. Оцінка проводиться по загальній кількості запропонованих варіантів відповіді.

Узагальнюючі дані основних методичних засобів діагностики емоційної креативності наведено в таблиці 1.1.

**Таблиця 1.1. Класичні методики дослідження емоційної креативності (опитувальники та тести)**

| Назва методики                                 | Автори методики                                                                     | Структура методики                                                                                                 |
|------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ОПИТУВАЛЬНИКИ</b>                           |                                                                                     |                                                                                                                    |
| <b>ECI</b><br>(emotional creativity inventory) | <b>J. R. Averill, 1999</b><br>адаптація опитувальника<br><b>I.M. Андрєєва, 2010</b> | Опитувальник включає 30 питань, які поділяються на 4 шкали: підготовленість, новизна, ефективність, автентичність. |

|                                                     |                                                                                     |                                                                                                                                                                                      |
|-----------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ECI</b><br>(emotional creativity inventory)      | <b>J. R. Averill, 1999</b><br>адаптація опитувальника<br><b>К. О. Валуєва, 2009</b> | Опитувальник включає 30 питань, які поділяються на 3 шкали: емоційна готовність (знання про емоції і значення, що надається емоційному житті)/ новизна аутентичність / ефективність. |
| <b>Опитувальник емоційної креативності (ОЕК)</b>    | <b>J. R. Averill, 1999</b><br>адаптація опитувальника<br><b>М. А. Шестова, 2019</b> | Опитувальник включає 30 питань, які поділяються на 5 шкал: підготовленість, новизна, ефективність, автентичність, емоційна складність                                                |
| <b>ТЕСТИ</b>                                        |                                                                                     |                                                                                                                                                                                      |
| <b>Тест «Неконгруентні емоції» Ушакова-Іванової</b> | <b>Д.В. Ушаков,</b><br><b>О.І. Іванова, 2010</b>                                    | Тест складається з 4 завдань, де необхідно за певних проміжок часу придумати якомога більше варіантів прояву не конгруентних емоцій для даної ситуації.                              |
| <b>Тест Емоційної креативності С. В. Фролової</b>   | <b>С. В. Фролова, 2017</b>                                                          | Тест включає контурні малюнки, які передбачає продукування різних емоційних відповідей в різних соціально напружених ситуаціях.                                                      |
| <b>Тест Емоційної креативності</b>                  | <b>Т.М. Березіна та Р.М.Терещенко, 2012</b>                                         | Тест складається з 3 частин, що діагностують різні аспекти                                                                                                                           |

|                                 |                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|---------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Березіної-Терещенко</b>      |                                                                                        | емоційної креативності:<br><br>1) Тест загальної емоційної креативності;<br><br>2) Тест опитувальник емоційної креативності як особистісної характеристики;<br><br>3) Тест структури емоційної креативності.                                                                           |
| <b>Тест «Емоційні наслідки»</b> | <b>J. R. Averill, 1991</b><br><b>(переклад С.С. Белової,</b><br><b>К. О. Валуєвої)</b> | По аналогії з тестом «Наслідки» Е.П. Торренса, тест діагностує емоційну креативність по загальній кількості ідей по заданій уявній ситуації, де необхідно придумати якомога більше наслідків цієї ситуації, в якій залучені емоції.                                                    |
| <b>Тест «Емоційні тріади»</b>   | <b>J. R. Averill &amp; C. Thomas-Knowles.</b><br><b>(переклад І.М. Андрєєва)</b>       | Тест включає завдання з написання історії, яка поєднує три неконгруентності емоції в одиничному досвіді:<br><br>- ніжність / досада (відраза) / оптимізм<br><br>- безтурботність / збентеження / Імпульсивність<br><br>- збентеження / ревності (зздрість) / приємне здивування і т.д. |



|                              |                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|------------------------------|--------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                              |                                                              | Результати оцінюються за 5 бальною шкалою по таким критеріями: новизна; ефективність (адаптивність); інтеграція ( всі три емоції переживаються і описані у цілісній єдності); креативність.                                                                                               |
| <b>Тест «Причини емоцій»</b> | <b>К. О. Валусьва, К. М. Лаптева, В.В. Овсяннікова, 2018</b> | <p>Піддослідному пропонується придумати якомога більше причин за якими герой запропонованої історії міг би відчуват певну емоцію в даній ситуації. В кожному замірі використовується дві ситуації.</p> <p>Оцінка результату - загальній кількості запропонованих варіантів відповіді.</p> |

*Таким чином, для діагностики емоційної креативності використовується низка опитувальників і тестів, які спрямовані на вивчення різноманітних показників емоційної креативності (новизна, ефективність та ін.). Поряд з тим необхідно відзначити, що це, переважно, зарубіжні адаптовані методичні засоби; існуючі вітчизняні тести дослідження емоційної креативності зорієнтовані в основному на вивчення загальних параметрів креативності (швидкість нових ідей) та мають вікові обмеження (не можуть використовуватись для дитячої вікової групи).*

### **1.3. Діагностика емоційних проявів особистості засобами казкотерапії.**

Казкотерапія - це напрям в практичній психології, що використовується в психотерапії, психокорекції та діагностиці. Казкотерапія, як самостійний метод виник зовсім недавно у 90-тих роках минулого століття, хоча про виховні та розвивальні властивості казки відомо ще здавна. Якщо спробувати знайти в інформаційних джерелах визначення казкотерапії, то виникають певні складнощі. Це буде пов'язано з тим, що в різних контекстах, цей термін використовують по-різному. Казкотерапія використовують і у вихованні, і в освіті, і в розвитку, і в тренінговому впливі, і як інструмент психотерапії. Казкотерапія - це метод, один із напрямків практичної психології, що використовує казку для вирішення практичних завдань в сфері виховання, освіти, корекції поведінки, профілактики психологічних відхилень, психологічної та психотерапевтичної допомоги та ін. Визнана як практичний метод психотерапії на початку 1990-х років, казкотерапія почала стрімко розвиватися і завойовувати все більше визнання фахівців, хоча дана методика важко піддається валідизації.

Дослідженнями властивостей впливу казок на людину та можливостей їх застосування в психології займалися відомі зарубіжні та вітчизняні психологи: Н Будій, І.В. Вачков, О.В. Гавриченко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, С.Е. Ковалев, К.Г. Мельникова, О.В. Філь та ін.

Розглядаючи казкотерапію як один із методів психотерапевтичної і діагностичної роботи, О.В. Гавриченко вважає казкотерапію стандартизованим методом, орієнтованим на клієнта, який представляється дуже ефективним в процесі проведення

психотерапевтичної роботи [10]. Казкотерапія є свого роду процесом пошуку та знаходження сенсу, уявлень про навколишній світ і способів взаємодії у ньому. Казкові історії показують динаміку життєвих процесів, в них можна знайти повний перелік людських проблем і способи та варіанти їх вирішення. Створюючи власну казку, людина наповнює її власним символізмом, своїми образами, які можуть вказати на наявність конкретних психологічних проблем. Таким чином, казка, як діагностичний інструмент, допомагає психологу увійти у внутрішній світ клієнта, звертає увагу на внутрішні конфлікти та вказує на можливі шляхи їх подолання.

Т. Д. Зінкевич-Євстигнєєва інтерпретує казкотерапію як певний постійний процес пошуку відповідей, які можна знайти в символічних образах та знаках, які присутні в казках [16, 17]. Казки допомагають людині збагачувати та поглиблювати знання про світ, систему взаємовідносин в ньому, набувати навички реагування в конкретних життєвих ситуаціях та задають певні правила стосунків з навколишнім світом та близьким оточенням.

Як спосіб соціально-педагогічної та психологічної допомоги особистості, розглядає казкотерапію в своїх працях О.В. Філь [25]. Вона вважає, що казкотерапія, за допомогою своїх метафоричних образів, може сприяти соціалізації, адаптації, корекції, профілактиці, реабілітації, регуляції, розвитку та мобілізації ресурсного потенціалу особистості. Всі ці властивості казки можна побачити використовуючи даний метод в діагностичних, терапевтичних, виховних, експресивних і розвиваючих функціях.

В своїх дослідженнях щодо інноваційних методів роботи педагогів Н. Будій розглядає можливість використання наративних технологій в роботі з дітьми [5]. Використовуючи на заняттях методики продовження розповіді

чи казки; складання розповіді від імені предмета; складання розповіді від імені іншої людини; закінчуючи відому казку, автор робить висновок, що даний спосіб допомагає самовираженню та саморозкриттю дитини, слугує певним способом вираження власних думок та почуттів. Це в свою чергу допомагає підтримувати психічне здоров'я, сприяє розвитку зв'язного мовлення та вміння висловлювати власні думки.

К.Г. Мельникова в своїй роботі по корекції психоемоційних порушень дітей за допомогою музикально-педагогічного впливу пропонує метод музичної казкотерапії [21]. Вона вважає, що присвоєння кожному персонажу казки лейтмотиву, які можна виконувати на дитячих музичних інструментах або вокально, підсилює казковість, чарівні ситуації. Така музична драматургія, що містить в собі різні теми, де є конфліктна розробка, кульмінація і щасливий фінал, розвиває у дитини вміння психологічно вірно розуміти інших, співпрацювати з ними, пробувати нові стилі поведінки. Це, в свою чергу, на думку автора, допоможе дитині в майбутньому справитись з емоційними проблемами та буде своєрідною профілактикою виникнення психоемоційних порушень.

С.Е. Ковалев розглядає казкотерапію як напрямок у практичній психотерапії, який, завдяки системному підходу, сприяє розвитку здорової особистості [18]. Це стає можливим завдяки чарівним, казковим, міфологічним текстам, історіям, які за допомогою символічного і метафоричного пояснення сприяють росту та гармонізації особистості.

*Таким чином усі автори підкреслюють позитивні властивості методу казкотерапії, який дозволяє діагностувати існуючі внутрішні емоційні проблеми та конфлікти, виконувати педагогічну, психотерапевтичну та психокорекційну функцію та слугує інструментом для становлення та розвитку здорової гармонійної особистості.*

## **Висновки до 1 розділу**

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо зробити наступні висновки:

1) Емоційна креативність - це здатність керувати своїми емоційними переживаннями, генерувати нові оригінальні емоційні стани, відмінні від соціально нав'язаних моделей реагування. Ця здатність допомагає особистості ефективно справлятися з емоційними стресами, гнучко реагувати в емоційно напружених ситуаціях, запобігає емоційному та професійному вигоранню та гарантує продуктивну та творчу професійну діяльність.

2) Для діагностики емоційної креативності використовується низка опитувальників та тестів, які у переважній більшості є зарубіжними адаптованими методиками, або діагностичними засобами вивчення загальних параметрів креативності (швидкість нових ідей).

3) Метод казкотерапії ефективно використовується у діагностиці, психотерапії та психокорекції емоційних проблем, що вказує на можливість використання даного методу для діагностики емоційної креативності.

## **РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження діагностичних можливостей казкотерапії щодо вивчення емоційної креативності.**

### **2.1. Методичні процедури емпіричного дослідження**

У нашому дослідженні приймали участь 81 особа віком від 19 до 46 років (середній вік досліджуваних становить 23 р.), переважно жіночої статі (88 % усіх осіб), в основному студенти ННІ психології та соціальної роботи НУ «ЧК» імені Т. Г. Шевченка. Усі випробовувані були детально проінструктовані щодо виконання методик. Для підвищення достовірності результатів дослідження проводилося анонімно, у бланках відповідей досліджувані вказували тільки вік і стать.

**Методичні засоби емпіричного дослідження.** Для діагностики проявів емоційної креативності в нашому дослідженні були використані наступні методики:

«*ECI*» (*emotional creativity inventory*) J. R. Averill в адаптації І.М. Андреевої для визначення емоційної креативності. Результати оцінювались за такими показниками: емоційна підготовленість (розуміння різних емоційних переживань на основі попереднього досвіду); новизна (здатність переживати нові незвичайні емоції); ефективність (вміння виразно, адекватно та влучно виражати нові емоції); автентичність (щире відображення емоцій).

*Тест «Емоційні триади»* J. R. Averill & C. Thomas-Knowles переклад І.М. Андреевої. В даній методиці результати оцінювались по таким критеріям: новизна (здатність переживати нові емоційні враження), ефективність (адекватність емоційних переживань) та інтеграція (продукування емоційних переживань засобом об'єднання різних емоцій та почуттів).

*Тест Ушакова-Іванової «Неконгруентні емоції» і тест «Емоційні наслідки» J. R. Averill* (переклад С.С. Белової і К. О. Валуєвої). Основний показник емоційної креативності в даних методиках : швидкість ідей (кількість продукованих ідей за певний проміжок часу).

*Вправа з казкотерапії «Завершення казки»* - досліджуванним пропонувалося вигадати нову кінцівку для добре відомої казки «Колобок» з застосуванням тріади емоцій – «заздрощі», «збентеження», «подив». Оцінки результатів прояву емоційної креативності була проведена за наступними параметрами: новизна (нові емоційні враження), ефективність (адекватність емоційних переживань) і інтеграція (продукування емоційних переживань засобом об'єднання різних емоцій та почуттів).

## **2.2. Отримані результати та їх аналіз.**

Основними показниками емоційної креативності були визначені наступні змінні (на основі опитувальника «ЕСІ»): емоційна підготовленість (розуміння різних емоційних переживань); новизна (здатність переживати незвичайні емоції); ефективність (вміння виразно, адекватно виражати нові емоції); автентичність (щире відображення емоцій). Показники емоційної креативності (на основі тесту емоційних тріад та казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»): новизна (нові емоційні враження), ефективність (адекватність емоційних переживань) і інтеграція (продукування емоційних переживань засобом об'єднання різних емоцій та почуттів). Основний показник продуктивності емоційної креативності (тести «Неконгруентні емоції» та «Емоційні наслідки»): швидкість ідей.

Емпіричне дослідження передбачало методичну процедуру встановлення зв'язку між показниками емоційної креативності за

результатами застосування різних методичних засобів (з цією метою було використано кореляційний аналіз Пірсона). Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми SPSS для Windows (V. 23).

Дані кореляційного аналізу показали наявність вираженого зв'язку між показниками казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та показниками усіх зазначених вище методичних засобів: тесту «Емоційні тріади», «Емоційні наслідки», «Неконгруентні емоції»; опитувальника «ЕСІ».

Результати кореляційного аналізу між казкотерапевтичною вправою та тестом «Емоційні тріади» показали наступні результати (див. табл. 2.1; додаток А).

**Таблиця 2.1**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Емоційні тріади»); n=81.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Емоційні тріади» (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Інтеграція (3) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|------------------|----------------|
| Новизна (1)                                                                                          | 0,600**     | ---              | 0,402**        |
| Ефективність (1)                                                                                     | 0,497**     | 0,562**          | 0,368**        |
| Інтеграція (1)                                                                                       | 0,466**     | 0,409**          | 0,367**        |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Зокрема, показник казкотерапевтичної вправи «новизна» корелює з показником тесту емоційних тріад «новизна» ( $r=0,600$ ;



$p \leq 0,01$ ). Це означає, що здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки суттєво підвищується при умові вираженої здатності переживати неординарні емоції у процесі вигадкування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «новизна» корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,402$ ;  $p \leq 0,01$ ). Тобто здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки стає більш вираженою, якщо у досліджуваних яскраво виявляється здатність до об'єднання різних емоцій та почуттів під час виконання завдання щодо придумування нових історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» корелює з показником тесту емоційних триад «новизна» ( $r=0,497$ ;  $p \leq 0,01$ ). Цей зв'язок можна інтерпретувати як підвищення здатності досліджуваних до адекватного, доречного вираження власних емоцій у процесі доповнення казки при високій сформованості їх здатності до переживання нових емоцій у процесі вигадкування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» досить суттєво корелює з показником тесту емоційних триад «ефективність» ( $r=0,562$ ;  $p \leq 0,01$ ). Ці дані дають підстави стверджувати, що посилення

у досліджуваних здатності доречно виражати свої емоції у процесі доповнення казки сприяє більш яскравому прояву їх здатності ефективно виражати власні емоції у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,368$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це означає, що ефективне вираження своїх емоцій досліджуваними у процесі доповнення казки значно посилюється, якщо у них достатньо добре виявляється здатність до об'єднання різних емоцій та почуттів під час виконання завдання щодо придумування нових історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «новизна» ( $r=0,466$ ;  $p\leq 0,01$ ). Ці дані можна пояснити як підвищення здатності досліджуваних до об'єднання різнопланових емоцій у процесі доповнення казки при умові їх достатньо сформованої здатності до переживання нових емоцій у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «ефективність» ( $r=0,409$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це можна пояснити як вірогідність підвищення у досліджуваних здатності до об'єднання різних емоцій у процесі творчого доповнення казки у

зв'язку з підвищенням їх здатності до доречного вираження своїх емоцій у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,367$ ;  $p\leq 0,01$ ). Тобто у даному випадку можна констатувати підвищення здатності досліджуваних до продуктивного об'єднання різноманітних емоцій у процесі творчого доповнення казки при підвищенні їх здатності до об'єднання різних емоцій та почуттів під час виконання завдання щодо придумування нових історій.

Отже, проаналізовані вище кореляції дають підстави стверджувати, що існує досить істотний зв'язок між показниками емоційної креативності на основі виконання казкотерапевтичної вправи та показниками емоційної креативності стосовно придумування нових історій.

Усі показники казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» корелюють з показником швидкість ідей методики «Емоційні наслідки» (див. табл. 2.2; додаток Б).

А саме, показник «новизна» («Завершення казки») корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,377$ ;  $p\leq 0,01$ ), що вказує на те, що здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки підвищується, якщо розвинена здатність

швидко продукувати нові ідеї під час вигадування наслідків певних емоційних історій.

**Таблиця 2.2**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Емоційні наслідки»); n=81.**

| Показники емоційної креативності<br>за казкотерапевтичною вправою (1) /<br>за тестом «Емоційні наслідки» (2) | Швидкість ідей (2) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
| Новизна (1)                                                                                                  | 0,377**            |
| Ефективність (1)                                                                                             | 0,291*             |
| Інтеграція (1)                                                                                               | 0,311**            |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Показник «ефективність» («Завершення казки») корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,291$ ;  $p \leq 0,05$ ), що можна пояснити тим, що підвищення здатності досліджуваних до адекватного, доречного вираження власних емоцій у процесі доповнення казки посилюється при здатності досліджуваних швидко вигадувати багато продовжень для запропонованої історії.

Показник «інтеграція» («Завершення казки») також показує кореляцію з показником «швидкість ідей» тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,311$ ;  $p \leq 0,01$ ), що означає здатність досліджуваних до

продуктивного об'єднання різноманітних емоцій у процесі творчого доповнення казки підвищується при здатності досліджуваних швидко генерувати безліч варіантів результатів вигаданих історій.

Загалом можна сказати, що отримані дані вказують на суттєвий зв'язок між показниками емоційної креативності на основі виконання казкотерапевтичної вправи та здатності до швидкого продукування ідей, які стосуються емоційних ситуацій, тобто продуктивності емоційної креативності.

Кореляції казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» показали також схожі результати з вправою «Неконгруентні емоції» (див. табл. 2.3; додаток В).

**Таблиця 2.3**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Неконгруентні емоції»); n=81.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Неконгруентні емоції» (2) | Швидкість ідей (2) (почуття суму) | Швидкість ідей (2) (почуття зніяковіння) | Швидкість ідей (2) (почуття подиву) | Швидкість ідей (2) (почуття тривоги) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------------|--------------------------------------|
| Новизна (1)                                                                                               | 0,381**                           | 0,333**                                  | ---                                 | 0,308**                              |
| Ефективність (1)                                                                                          | 0,283*                            | 0,407**                                  | ---                                 | ---                                  |
| Інтеграція (1)                                                                                            | 0,263*                            | 0,544**                                  | ---                                 | ---                                  |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Зокрема, показник казкотерапевтичної вправи «новизна» корелює з показником тесту неконгруентних емоцій «швидкість ідей»,

що стосуються: почуття суму ( $r=0,381$   $p\leq 0,01$ ), відносно почуття зніяковіння ( $r=0,333$ ;  $p\leq 0,01$ ), стосовно почуття тривоги ( $r=0,308$ ;  $p\leq 0,01$ ), що вказує на зв'язок здатності переживати нові емоції у процесі доповнення казки при схильності до швидкого продукування нових ідей у вигадуванні історій, де задіяні сильні почуття суму, зніяковіння, тривоги.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» також корелює з показником тесту неконґруентних емоцій «швидкість ідей». Виявлена кореляція стосовно почуття суму ( $r=0,283$   $p\leq 0,05$ ) та почуття зніяковіння ( $r=0,407$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це можна пояснити тим, що здатність досліджуваних до адекватного, доречного вираження власних емоцій у процесі доповнення казки можлива при одночасній здатності до швидкого продукування нових ідей у емоційно забарвлених історіях, що стосуються почуття суму, зніяковіння.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» так само корелює з показником тесту неконґруентних емоцій «швидкість ідей» відносно історій де задіяні почуття суму ( $r=0,263$   $p\leq 0,05$ ) та почуття зніяковіння ( $r=0,544$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це означає, що здатність досліджуваних до об'єднання різнопланових емоцій у процесі доповнення казки

вища при високій здатності швидко продукувати багато нових ідей у продовження емоційно навантажених історій.

Отже, ці кореляційні дані вказують на те, що існує певний зв'язок між показниками емоційної креативності казкотерапевтичної вправи та здатністю до швидкого продукування нових ідей стосовно переживання сильних емоції і почуттів суму, зніжковіння та тривоги.

Також нами був проведений кореляційний аналіз між показниками емоційної креативності вправи «Завершення казки» та показниками опитувальника «ECI» (emotional creativity inventory) J. R. Averill (див. табл. 2.4; додаток Г).

**Таблиця 2.4**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та опитувальника «ECI»); n=81.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / та опитувальником «ECI» (2) | Підготовленість (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Аутентичність (2) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------------|------------------|-------------------|
| Новизна (1)                                                                                      | 0,385**             | 0,306*      | ---              | 0,295*            |
| Ефективність (1)                                                                                 | ---                 | ---         | ---              | ---               |
| Інтеграція (1)                                                                                   | 0,258*              | ---         | ---              | ---               |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Результати кореляції показали, що показник «новизна» (вправа «Завершення казки») корелює з показником опитувальника «ECI» «підготовленість» ( $r=0,385$ ;  $p \leq 0,01$ ). Це означає, що здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки суттєво

підвищується у поєднанні із здатністю розуміти свої емоційні переживання спираючись на свій попередній емоційний досвід.

Також показник «новизна» (вправа «Завершення казки») корелює з показником опитувальника «ЕСІ» «новизна» ( $r=0,306$ ;  $p \leq 0,05$ ). Можна сказати, що здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки вища, якщо у досліджуваних навичка відчувати нові емоційні переживання, які важко описати.

Так само показник «новизна» (вправа «Завершення казки») корелює з показником опитувальника «ЕСІ» «аутентичність» ( $r=0,295$ ;  $p \leq 0,05$ ). Тобто здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки підкріплюється здатністю виражати свої емоції щиро та влучно.

Показник «інтеграція» (вправа «Завершення казки») показав кореляції з показником опитувальника «ЕСІ» «підготовленість» ( $r=0,258$ ;  $p \leq 0,05$ ). Це вказує на те, що підвищення здатності досліджуваних до продуктивного об'єднання різноманітних емоцій у процесі творчого доповнення казки підсилюється, якщо розвинена здатність розуміти свої емоційні стани, завдяки попередньому досвіду.

Отже, можна зробити висновки відносно наявності зв'язку між показниками емоційної креативності на основі виконання



казкотерапевтичної вправи та емоційної креативності за результатами опитувальника «ЕСІ».

Також нами був проведений кореляційний аналіз по обраним методикам відносно віку досліджених. Ми поділили вибірку на дві групи - юнацький вік (від 19 до 24 р.) та зрілий вік (25-46 р.). Більшість досліджуваних (79%) були юнацького віку, з них 95% були жінки. У вибірці по зрілому віку кількість осіб жіночої та чоловічої статі розподілилась майже порівну (58% та 42% відповідно).

Дані кореляційного аналізу емпіричних даних у групі осіб юнацького віку виявили зв'язок між показниками казкотерапевтичної вправи та показниками тесту «Емоційні тріади» (див. табл. 2.5; додаток Д).

**Таблиця 2.5**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Емоційні тріади»); n=64 - юнацький вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Емоційні тріади» (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Інтеграція (3) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|------------------|----------------|
| Новизна (1)                                                                                          | 0,594**     | ---              | 0,397**        |
| Ефективність (1)                                                                                     | 0,469**     | 0,539**          | 0,331*         |
| Інтеграція (1)                                                                                       | 0,452**     | 0,381**          | 0,319*         |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Нами були виявлені кореляції показника казкотерапевтичної вправи «новизна» з показником тесту емоційних тріад «новизна» ( $r=0,594$ ;  $p \leq 0,01$ ). Це означає, що у досліджуваних юнацького віку

здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки стає більш вираженою при одночасній здатності переживати незвичайні, унікальні емоції під час вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «новизна» осіб юнацького віку корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,397$ ;  $p\leq 0,01$ ). Можна сказати, що здатність до переживання нових емоцій у процесі доповнення казки більш значуща, якщо у досліджуваних мають здатність об'єднувати різні, іноді суперечливі емоції, виконуючи завдання, що стосуються вигадування нових історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» корелює з показником тесту емоційних триад «новизна» ( $r=0,469$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це вказує на те, що здатність досліджуваних правдиво виражати власні емоції у процесі доповнення казки у осіб юнацького віку підвищується, якщо сформована здатність ефективно переживати нові емоції у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» так само корелює з показником тесту емоційних триад «ефективність» ( $r=0,539$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це можна інтерпретувати як посилення у досліджуваних

юнацького віку здатності правдиво виражати власні емоції у процесі доповнення казки при одночасній здатності у процесі вигадування історій продуктивно виражати власні емоції.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» також корелює з показником тесту емоційних тріад «інтеграція» ( $r=0,331$ ;  $p\leq 0,05$ ). Це означає, що у досліджуваних юнацького віку здатність правдиво виражати власні емоції під час доповнення казки стає значущою, якщо у них присутня здатність поєднувати не сумісні між собою емоції, виконуючи завдання щодо вигадування нових історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних тріад «новизна» ( $r=0,452$ ;  $p\leq 0,01$ ). Ці дані вказують на підвищену здатність осіб юнацького віку об'єднувати не схожі емоції, доповнюючи казку, при умові достатній сформованості навички переживати нові емоції, вигадуючи історії.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних тріад «ефективність» ( $r=0,381$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це можна пояснити як ймовірність збільшення здатності осіб юнацького віку об'єднувати не схожі емоції у процесі завершення казки з

причини одночасної підвищеної здатності цих досліджених до коректного прояву своїх емоцій у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,319$ ;  $p \leq 0,01$ ). Тобто у цьому випадку можна побачити підвищення здатності досліджуваних до творчого об'єднання різних емоцій у процесі завершення казки при підвищенні їх здатності до об'єднання не схожих емоцій та почуттів під час виконання завдання щодо придумування нових історій.

Наведені вище кореляції вказують на те, що у осіб юнацького віку існує суттєвий зв'язок між показниками емоційної креативності на основі виконання вправи по творчому завершенню казки та показниками емоційної креативності, що проявляється під час виконання вправи по вигадуванню нових історій.

У осіб юнацького віку спостерігаються кореляції між показниками казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та показником «швидкість ідей» методики «Емоційні наслідки» (див. табл. 2.6; додаток Е).

**Таблиця 2.6**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Емоційні наслідки»);  $n=64$  - юнацький вік.**

|                                                                                                              |                    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
| Показники емоційної креативності<br>за казкотерапевтичною вправою (1) /<br>за тестом «Емоційні наслідки» (2) | Швидкість ідей (2) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|

|                  |         |
|------------------|---------|
|                  |         |
| Новизна (1)      | 0,385** |
| Ефективність (1) | 0,328*  |
| Інтеграція (1)   | 0,327*  |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Кореляційний аналіз у вибірці осіб юнацького віку виявив, що показник «новизна» вправи завершення казки корелює з показником швидкості ідей тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,385$ ;  $p \leq 0,01$ ), що вказує на те, що переживання нових емоційних переживань у процесі казкотерапевтичної вправи може підвищуватись, якщо швидкість появи нових ідей час вигадкування історій знаходиться на високому рівні.

Показник «ефективність» вправи завершення казки корелює з показником швидкості ідей тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,328$ ;  $p \leq 0,05$ ). Це може означати, що здатність осіб юнацького віку коректно та влучно виражати свої емоційні переживання у процесі завершення казки зростає, якщо розвинена здатність швидко придумувати багато закінчень для запропонованих історій.

Показник «інтеграція» вправи завершення казки також показує кореляцію з показником швидкості ідей тесту «Емоційні наслідки» ( $r=0,327$ ;  $p \leq 0,05$ ), що означає здатність досліджуваних осіб юнацько

віку буде більшою стосовно поєднання різноманітних емоцій у процесі закінчення казки, якщо їх здатність швидко придумувати безліч варіантів результатів вигаданих історій також на високому рівні.

Вищенаведені дані можна інтерпретувати як наявність у осіб юнацького віку зв'язку між показниками емоційної креативності на основі виконання казкотерапевтичної вправи з завершення казки та продуктивності емоційної креативності, тобто здатності швидко та якісно вигадувати багато ідей до емоційних ситуацій.

Кореляції казкотерапевтичної вправи завершення казки з вправою «Неконгруентні емоції» у осіб юнацького віку так само виявили кореляції показників «новизна», «ефективність» і «інтеграція» з показником швидкість ідей (див. табл. 2.7; додаток Ж).

**Таблиця 2.7**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Неконгруентні емоції»); n=64 - юнацький вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Неконгруентні емоції» (2) | Швидкість ідей (2) (почуття суму) | Швидкість ідей (2) (почуття зніяковіння ) | Швидкість ідей (2) (почуття подиву) | Швидкість ідей (2) (почуття тривоги) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|-------------------------------------------|-------------------------------------|--------------------------------------|
| Новизна (1)                                                                                               | 0,419**                           | 0,314*                                    | ---                                 | 0,289*                               |
| Ефективність (1)                                                                                          | 0,271*                            | 0,383**                                   | ---                                 | ---                                  |
| Інтеграція (1)                                                                                            | 0,278*                            | 0,301*                                    | ---                                 | ---                                  |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

У осіб юнацького віку показник «новизна» у вправі «Завершення казки» корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Неконґруентні емоції», що включають почуття суму ( $r=0,419$   $p\leq 0,01$ ), почуття зніяковіння ( $r=0,314$ ;  $p\leq 0,05$ ), почуття тривоги ( $r=0,289$ ;  $p\leq 0,05$ ), що можна інтерпретувати як зв'язок між здатністю переживати нові емоції у процесі завершення казкотерапевтичної вправи та швидкістю появи нових ідей у вигадуванні емоційних історій з почуттями суму, зніяковіння, тривоги.

Також у осіб юнацького віку показник «ефективність» у вправі «Завершення казки» корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Неконґруентні емоції», що стосуються почуття суму ( $r=0,271$   $p\leq 0,05$ ) та почуття зніяковіння ( $r=0,383$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це вказує, що здатність досліджуваних до адекватного, доречного вираження власних емоцій у процесі завершення казкотерапевтичної вправи підсилюється при здатності досліджуваних швидко придумувати нові ідеї історіям, що містять почуття суму і зніяковіння.

Показник «інтеграція» у вправі «Завершення казки» так само корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Неконґруентні емоції», які включають почуття суму ( $r=0,278$   $p\leq 0,05$ ) та включають почуття

зняковіння ( $r=0,301$ ;  $p \leq 0,05$ ). Це означає, що особи юнацького віку тим краще об'єднують не близькі між собою емоції у завершення казкотерапевтичної вправи, чим краще у них розвинена здатність швидко продукувати безліч неповторних ідей у емоційних історіях.

Отже, можна зробити висновок про наявність певного зв'язку між показниками емоційної креативності вправи «Завершення казки» та швидкістю створення продовжень у історіях, які поєднують різні емоції.

Також у осіб юнацького віку виявлені кореляції між показниками неусвідомленої емоційної креативності казкотерапевтичної вправи та показниками усвідомленої емоційної креативності опитувальника «ЕСІ» (emotional creativity inventory) J. R. Averill в адаптації І.М. Андрєєвої (див. табл. 2.8; додаток 3).

**Таблиця 2.8**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та опитувальника «ЕСІ»);  $n=64$  - юнацький вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / та опитувальником «ЕСІ» (2) | Підготовленість (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Аутентичність (2) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------------|------------------|-------------------|
| Новизна (1)                                                                                      | 0,482**             | 0,326*      | ---              | 0,283*            |
| Ефективність (1)                                                                                 | ---                 | ---         | ---              | ---               |
| Інтеграція (1)                                                                                   | 0,274*              | ---         | ---              | ---               |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;



Кореляція показника «новизна» казкотерапевтичної вправи показала зв'язок з показником «підготовленість» ( $r=0,385$ ;  $p\leq 0,01$ ) опитувальника «ЕСІ». Це свідчить про те, що здатність осіб юнацького віку до переживання нових, незвичних емоцій під час завершення казки вища, якщо вище розуміння своїх емоційних реакцій та емоційного досвіду.

Показник «новизна» казкотерапевтичної вправи корелює з показником «новизна» ( $r=0,306$ ;  $p\leq 0,05$ ) опитувальника «ЕСІ». Що може вказувати на підвищену здатність осіб юнацького віку переживати нові нестандартні емоції під час завершення казки при їх підвищеній здатності відчувати незвичайні емоції, опис яких може викликати складнощі.

Показник «новизна» казкотерапевтичної вправи аналогічно показує кореляцію з показником «аутентичність» ( $r=0,295$ ;  $p\leq 0,05$ ) опитувальника «ЕСІ». Це означає, що здатність осіб юнацької статі до переживання нових, аутентичних емоцій у процесі завершення казки підсилюється здатністю відверто та чесно виражати свої емоції та переживання.

Показник «інтеграція» казкотерапевтичної вправи показав кореляції з показником «підготовленість» ( $r=0,258$ ;  $p \leq 0,05$ ) опитувальника «ЕСІ». Можна сказати, що здатність досліджуваних осіб юнацького віку об'єднувати не схожі між собою емоції у процесі завершення казки збільшується, якщо попередній емоційний досвід допоміг розвинути здатність розуміти свої емоційні переживання та почуття.

Кореляційні дані, наведені вище, вказують на зв'язок неусвідомленої та усвідомленої емоційної креативності, яку можна визначити за допомогою виконання казкотерапевтичної вправи та опитувальника «ЕСІ» відповідно.

Отримані результати кореляційного аналізу емпіричних даних по вибірці зрілого віку (21% досліджених) також виявили кореляційний зв'язок вправи по завершенню казки з показниками тесту «Емоційні тріади», «Неконгруентні емоції» та опитувальника «ЕСІ», які дещо відрізняються від результатів кореляційного аналізу по вибірці юнацького віку.

Був виявлений зв'язок між показниками казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та показниками тесту «Емоційні тріади» (див. табл. 2.9; додаток К).

**Таблиця 2.9**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Емоційні тріади»);  $n=17$  - зрілий вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Емоційні триади» (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Інтеграція (3) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|------------------|----------------|
| Новизна (1)                                                                                          | 0,869**     | ---              | ---            |
| Ефективність (1)                                                                                     | 0,739**     | 0,826**          | 0,802**        |
| Інтеграція (1)                                                                                       | 0,739**     | 0,826**          | 0,802*         |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Так ми виявили великі кореляції показника казкотерапевтичної вправи «новизна» з показником тесту «Емоційних триад» «новизна» ( $r=0,869$ ;  $p \leq 0,01$ ). Це означає, що здатність досліджуваних відчувати нові емоції під час завершення казки стає більшою, якщо при цьому досліджувані зрілого віку здатні переживати унікальні емоції під час вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» корелює з показником тесту емоційних триад «новизна» ( $r=0,739$ ;  $p \leq 0,01$ ). Це вказує на те, особи зрілого віку тим краще можуть відображати свої емоції у процесі завершення казки, чим краще вони вмють під час вигадування історії відчувати нові емоції.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» корелює з показником тесту емоційних триад «ефективність» ( $r=0,826$ ;  $p \leq 0,01$ ). Це

означає, що посилення у осіб зрілого віку здатності чесно висловлювати власні емоції у процесі завершення казки покращується, якщо вони вміють ефективно висловлювати свої емоції під час вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «ефективність» також корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,802$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це можна інтерпретувати як здатність осіб зрілого віку чесно висловлювати власні емоції у процесі завершення казки при умові наявності здатності суміщати різні емоції під час вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «новизна» ( $r=0,739$ ;  $p\leq 0,01$ ). Це вказує на зв'язок здатності осіб зрілого віку об'єднувати несумісні емоції, у процесі завершення казки, з здатністю переживати нові, незвичайні емоції під час вигадування історій

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» корелює з показником тесту емоційних триад «ефективність» ( $r=0,826$ ;  $p\leq 0,01$ ). Ці дані вказують на збільшення здатності осіб зрілого віку об'єднувати несумісні емоції у процесі завершення казки, при достатньо

розвиненій здатності ефективно проявляти свої емоції у процесі вигадування історій.

Показник казкотерапевтичної вправи «інтеграція» так само корелює з показником тесту емоційних триад «інтеграція» ( $r=0,802$ ;  $p \leq 0,01$ ). Тобто можна сказати, що збільшення здатності осіб зрілого віку об'єднувати несумісні емоції у процесі завершення казки при підвищеній здатності суміщати різні емоції під час виконання завдання у процесі вигадування історій.

Можна зробити висновок, що зв'язок між показниками емоційної креативності у процесі завершення казки та показниками емоційної креативності, що проявляється під час виконання вправи вигадування історій є досить суттєвим.

Результати кореляції казкотерапевтичної вправи з вправою «Неконгруентні емоції» у осіб зрілого віку також виявили великі кореляційні показники (див. табл. 2.10; додаток Л).

**Таблиця 2.10**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та тесту «Неконгруентні емоції»);  $n=17$  - зрілий вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / за тестом «Неконгруентні емоції» (2) | Швидкість ідей (2) (почуття суму) | Швидкість ідей (2) (почуття зніяковіння) | Швидкість ідей (2) (почуття подиву) | Швидкість ідей (2) (почуття тривоги) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------------|-------------------------------------|--------------------------------------|
|                                                                                                           |                                   |                                          |                                     |                                      |

|                  |     |        |        |        |
|------------------|-----|--------|--------|--------|
| Новизна (1)      | --- | ---    | ---    | ---    |
| Ефективність (1) | --- | 0,675* | 0,612* | 0,568* |
| Інтеграція (1)   | --- | 0,675* | 0,612* | 0,568* |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Також у осіб зрілого віку показник «ефективність» у вправі «Завершення казки» корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Неконгруентні емоції», відносно почуття зніяковіння ( $r=0,675$   $p \leq 0,05$ ), почуття подиву ( $r=0,612$ ;  $p \leq 0,05$ ) та почуття тривоги ( $r=0,568$ ;  $p \leq 0,05$ ). Це свідчить що здатність чесно висловлювати власні емоції та переживання творчо закінчуючи казку тим більша, чим більша здатність осіб зрілого віку швидко вигадувати історії, що стосуються почуття зніяковіння, подиву і тривоги.

Показник «інтеграція» у вправі «Завершення казки» так само корелює з показником «швидкість ідей» тесту «Неконгруентні емоції», що включають почуття зніяковіння ( $r=0,675$   $p \leq 0,05$ ), подиву ( $r=0,612$ ;  $p \leq 0,05$ ) та почуття тривоги ( $r=0,568$ ;  $p \leq 0,05$ ). Це вказує здатність осіб зрілого віку вдало застосовувати різні емоції творчо закінчуючи казку, при одночасній можливості швидко вигадувати емоційні історії з почуттям зніяковіння, подиву і тривоги.

Отже, можна зробити висновок про наявність певного зв'язку між показниками емоційної креативності вправи «Завершення казки» та швидкістю створення продовжень у історіях, які поєднують різні емоції.

Проведений кореляційний аналіз по вибірці осіб зрілого віку показав кореляції між показниками неусвідомленої емоційної креативності казкотерапевтичної вправи та показниками усвідомленої емоційної креативності опитувальника «ECI» (emotional creativity inventory) J. R. Averill в адаптації І.М. Андрєєвої (див. табл. 2.11; додаток М).

**Таблиця 2.11**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності  
(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»  
та опитувальника «ECI»); n=17 - зрілий вік.**

| Показники емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою (1) / та опитувальником «ECI» (2) | Підготовленість (2) | Новизна (2) | Ефективність (2) | Аутентичність (2) |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------------|------------------|-------------------|
| Новизна (1)                                                                                      | ---                 | ---         | ---              | ---               |
| Ефективність (1)                                                                                 | ---                 | ---         | 0,555*           | ---               |
| Інтеграція (1)                                                                                   | ---                 | ---         | 0,555*           | ---               |

\*\*  $p \leq 0,01$ ;

\*  $p \leq 0,05$ ;

Показник «ефективність» вправи «Завершення казки» корелює з показником «ефективність» ( $r=0,555$ ;  $p \leq 0,05$ ) опитувальника «ECI». Це можна інтерпретувати як посилення у досліджуваних зрілого віку здатності адекватно виражати власні емоційні переживання у процесі

доповнення казки при одночасній здатності вдало та зрозуміло виражати власні емоції.

Показник «інтеграція» вправи «Завершення казки» кореляцює з показником «підготовленість» ( $r=0,555$ ;  $p\leq 0,05$ ) опитувальника «ЕСІ». Можна сказати, що здатність досліджуваних осіб зрілого віку об'єднувати не схожі між собою емоції у процесі завершення казки краще при умові одночасно розвиненої здатності усвідомлювати свої емоційні переживання.

Отримані дані кореляційного аналізу окремо за вибіркою по юнацькому та зрілому віку вказують на цікаві відмінності в кореляціях між показниками казкотерапевтичної вправи та опитувальником «ЕСІ». Також спостерігаються різні кореляції між казкотерапевтичною вправою та тестом «Неконгруентні емоції» в плані швидкості продукування ідей щодо різних емоцій, що може вказувати на залежність продуктивності емоційної креативності у осіб різного віку і статі від різновиду емоцій.

*Отже, результати кореляційного аналізу показали наявність значущого зв'язку між показниками емоційної креативності за казкотерапевтичною вправою «Завершення казки» та класичними методиками вивчення емоційної креативності - опитувальником «ЕСІ», тестом «Емоційних тріад», тестом «Неконгруентні емоції», тестом «Емоційні наслідки».*

### **2.3. Практичні рекомендації**



Після проведеного емпіричного дослідження та аналізу отриманих результатів, можемо запропонувати деякі практичні рекомендації щодо використання методу казкотерапії для діагностики емоційної креативності та подальших досліджень:

- 1) Нами був проведений додатковий аналіз даних за параметром емоційного реагування на казкову ситуацію та її завершення. Дані частотного аналізу надали можливість виявити емоційне ставлення досліджуваних до сюжету казки: позитивне ставлення показали 35 осіб (43 % досліджуваних), негативне – 13 осіб (16 %), нейтральне – 22 осіб (27 %), 11 осіб (14 %) не дали відповіді на завдання. Найбільш поширеною емоційною реакцією у сюжетах досліджуваних є труднощі у спілкуванні (27% усіх досліджених); щастя щодо повернення додому (24% усіх досліджених); радість щодо можливості спілкування та знаходження нових друзів (виявлено у 24 % всіх досліджуваних осіб); також виявлено заздрощі до інших (13 %) страхи стосовно небезпеки життя (6 %), сумування (3 %) , скептицизм щодо життя (3 %). З нашої точки зору, вище перераховані прояви емоційного реагування на казкову ситуацію та її завершення можуть вказувати про наявність емоційного неблагополуччя (труднощі у спілкуванні, заздрощі до інших, страхи стосовно небезпеки життя, сумування, скептицизм до життя) або емоційного благополуччя (щастя щодо повернення додому, радість щодо можливості спілкування) у досліджуваних, що може виступити додатковою інформацією для психолога у ході проведення психологічного консультування.
- 2) На нашу думку, під час діагностики можна використовувати різні казки, головне, щоб вони були відомі дослідженим з самого дитинства. Це можуть бути як українські, так і зарубіжні казки

відомих авторів чи казки народів світу. Залежно від того, хто буде проходити діагностику методом казкотерапії, ми пропонуємо використовувати різні казки, орієнтуючись на стать та вік досліджених. Для жінок пропонуємо обирати казки в сюжеті яких присутній пошук кохання, вирішуються проблеми сім'ї, в яких головний герой – завжди жінка чи дівчинка. Наприклад, «Снігуронька», «Дюймовочка», «Червона шапочка», «Попелюшка», «Спляча красуня», «Білосніжка» та ін. Для чоловіків також пропонуємо обирати відповідні казки. Незважаючи на те, що в багатьох казках вловлюється жіночий шлях та вирішення проблеми, дійовою особою має бути чоловік, наприклад, казка «Кіт у чоботях», «Колобок», «Івасик-телесик», «Хлопчик-мізинчик» та ін. Для використання вправи з казкотерапії при роботі з дітьми пропонуємо використовувати найпростіші казки, в яких не складний короткий сюжет з простою розв'язкою. Це можуть бути казки «Курочка Ряба», «Ріпка», «Рукавичка», «Вовк і семеро козенят», «Три поросяти» та ін.

- 3) Зважаючи на те, що всі методики по діагностиці емоційної креативності розраховані на дорослих, які вже по замовчуванню розуміють та розрізняють емоції та: достатньо добре знають свої емоційні прояви та можуть відповісти на питання про них (опитувальник ЕСІ); можуть самостійно скласти завершену історію, в якій присутні певні емоції (тест «Емоційні тріади»); здатні аналізувати та будувати логічні зв'язки, щоб продовжити певні вигадані історії, нові для досліджених, і поєднати різні за змістом емоції (тести «Неконгруентні емоції» і «Емоційні наслідки») - ми вважаємо доцільним використовувати метод казкотерапії «Завершення казки» для діагностики емоційної креативності у дітей середнього та старшого дошкільного віку. Адже, діти спроможні

завершити казку, тому що в її основі завжди присутній сюжет, який їм добре знайомий з раннього дитинства.

## **Висновки до 2 розділу**

Результати проведеного емпіричного дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1) Зазначена казкотерапевтична вправа «Завершення казки» може виступати ефективним методом вимірювання емоційної креативності у психологічних дослідженнях, оскільки кореляційні дані вказують на наявність значущого зв'язку між показниками казкотерапевтичної вправи та класичними методиками вивчення емоційної креативності.

2) Значущі кореляції між показниками казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та класичними методиками вивчення емоційної креативності були встановлені також у виборці осіб юнацького віку і у виборці осіб зрілого віку. Було виявлено відсутність значущого зв'язку між здатністю до переживання нових емоцій у процесі завершення казки та іншими показниками емоційної креативності у групі осіб зрілого віку (в юнацькій групі такий зв'язок було встановлено). Отримані дані можуть свідчити про те, що у осіб зрілого віку нові переживання мало пов'язані зі здатністю до їх ефективного вираження та швидкістю реагування у емоційній ситуації.

3) Аналіз емпіричних даних стосовно застосування казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» показав також можливість використовувати цей матеріал для вивчення емоційного благополуччя / емоційного неблагополуччя досліджуваних осіб. На основі отриманих даних було

розроблено практичні рекомендації щодо застосування методу казкотерапії у психологічних дослідженнях.

## **ВИСНОВКИ**

Результати проведених теоретичного та емпіричного дослідження дозволяють дійти наступних висновків:

- 1) Поняття емоційної креативності є досить новим у науковому просторі. Це поняття дослідники описують як навичку продукувати нові нестандартні емоції, які відрізняються від загальноприйнятих, шаблонних емоційних переживань. Ця здатність сприяє тому, що людина може дієво протидіяти факторам емоційного стресу, гнучко реагувати в емоційно напружених ситуаціях, проявляє творчий підхід у вирішенні важливих та складних життєвих та професійних ситуаціях.
- 2) Аналіз методичної літератури виявив, що, не зважаючи на те, що поняття емоційної креативності стосується внутрішнього емоційного світу, для її діагностики в основному використовуються опитувальні методик та тести, які виявляють лише усвідомлені аспекти емоційної креативності. Лише останнім часом почали з'являтися проєктивні методики, що можуть фіксувати прояви неусвідомленої сторони емоційної креативності. Це підтвердило припущення того, що необхідно розширити методичний інструментарій для діагностики емоційної креативності.

- 3) Теоретичний аналіз літератури по казкотерапії показав, що цей метод продуктивно використовують для діагностики емоційної сфери і емоційних станів людини, який дозволяє глибше і краще проаналізувати неусвідомлені прояви внутрішнього психічного світу. Це підтвердило здогадку про те, що метод казкотерапії може бути ефективним для діагностики емоційної креативності.
- 4) Проведений кореляційний аналіз між казкотерапевтичною вправою, а саме вправою завершення казки, і іншими методиками, що вже ефективно використовувалися для діагностики емоційної креативності (опитувальником ЕСІ, тестом «Емоційні тріади») показав значущі кореляційні результати. Казкотерапевтична вправа може використовуватись для діагностики емоційної креативності під час психологічних досліджень та вимірювати показники емоційної креативності - «новизна», «ефективність», «інтеграція».
- 5) Кореляції казкотерапевтичної вправи з іншими проєктивними методиками (тестом «Емоційні наслідки» та тестом «Емоційні тріади») показали, що запропонована вправа по завершенню казки може застосовуватися з метою вивчення продуктивності емоційної креативності, а саме швидкості емоційно-креативного мислення.
- 6) На основі отриманих емпіричних даних були розроблені рекомендації стосовно використання казкотерапевтичного методу в дослідженнях емоційної креативності.

У подальших дослідженнях з вказаної тематики, на наш погляд, слід розширити вибірку досліджених та провести кореляційний аналіз між обраними методиками, враховуючи вік та стать, щоб більш детально дослідити можливості вивчення емоційної креативності цими методичним засобами.

## ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект и эмоциональная креативность: специфика и взаимодействие : монография. Новополюцк. 2020. С. 356.
2. Андреева И. Н. Адаптация опросника эмоциональной креативности. Психологический журнал. 2011. №1-2 С.75-81.
3. Березина Т .Н., Терещенко Р. Н. Эмоциональная креативность личности: определение и структура. Психология и психотехника. 2012. № 2. С. 43-50.
4. Боброва И. А. Чурсинова О. В. Особенности развития эмоциональной креативности в подростковом возрасте // International Journal of Humanities and Natural Sciences. Vol.6. Part 1. Психологические науки. С. 121-124.
5. Будій Н. Д. Застосування наративних технологій з дітьми молодшого шкільного віку на уроках рідної мови // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка . 2009. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zastosuvannya-narativnih-tehnologiy-z-ditmi-molodshogo-shkilnogo-viku-na-urokah-ridnoyi-movi> (дата обращения: 10.07.2021).
6. Бычкова И. М. Динамика эмоциональной креативности музыкально одаренных подростков и юношей: материалы междунар. научн. конф. Санкт-Петербург. 2016 Т. 2. С. 129.

7. Валуєва, Е.А. Диагностика эмоциональной креативности: адаптация опросника Дж. Эверилла. Социальный и эмоциональный интеллект: от процессов к измерениям. Рос. акад. наук. Ин-т психологии. Москва. 2009. С. 216–227.

8. Валуєва Е.А., Лаптева Е.М., Овсянникова В.В. Оценка эффективности программы развития эмоциональных способностей у школьников старших классов [Электронный ресурс] // Современная зарубежная психология. 2018. Том 7. № 2. С. 70—79.  
doi:10.17759/jmfp.2018070207

9. Валуєва Е. А., Ушаков Д. В. Эмпирическая верификация модели соотношения предметных и эмоциональных способностей. Психология. Журнал Высшей школы экономики. 2010. Т. 7, № 2. С. 103–114.

10. Гавриченко О. В. Сказкотерапия как особый метод психотерапевтической и диагностической работы. Акмеология. № 4. 2003. С. 59-63.

11. Голубина Ю. Ю. Взаимосвязь между эмоциональной креативностью и эмоциональным интеллектом. Педагогика и психология образования. 2013. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-mezhdu-emotsionalnoy-kreativnostyu-i-emotsionalnym-intellektom> (дата обращения: 10.07.2021).

12. Дерев'янюк С. П. Психологічні особливості емоційної креативності студентської молоді. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія / за наук. ред. А. Г. Скок, О. Ю. Дроздова, Т. В. Данильченко. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. С. 84-97.

13. Діомідова Н. Ю. Психологічні особливості емоційного інтелекту й емоційної креативності студентів. Серія: Психологічні науки. 2018. Том 1. Вип. 2. С. 146-151.

14. Донченко О. С. Арт-терапія як засіб розвитку емоційної креативної спрямованості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова. Психологія. 2017. Том 22. Випуск 3 (45). С. 31-38.
15. Журавльова Л. П. Особливості емоційного інтелекту особистості, яка схильна до ризику // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 60. 2019. С. 112-125.
16. Зинкевич-Евстигнеева Т. Практикум по сказкотерапии. СПб.: Питер. 2000. С. 233.
17. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. Санкт-Петербург. 2003. С. 208
18. Ковалев С. Э. Аксенова Т. А. Программа эмпирического исследования развития личности в процессе интегративной сказкотерапии. Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии. 2015. №5 (51). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/programma-empiricheskogo-issledovania-razvitiya-lichnosti-v-protssesse-integrativnoy-skazkoterapii> (дата обращения: 10.07.2021).
19. Корнилова Т. В., Шестова М. А., Корнилов С. А. Эмоциональный интеллект, черты большой пятерки и эмоциональная креативность в латентных личностных профилях // Вестник СПбГУ. Серия 16: Психология. Педагогика. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/emotsionalnyy-intellekt-cherty-bolshoy-pyaterki-i-emotsionalnaya-kreativnost-v-latentnyh-lichnostnyh-profilayah> (дата обращения: 28.09.2021).
20. Корнилова Т. В., Шестова М. А., Павлова Е.М. Эмоциональная креативность в системе связей с имплицитными теориями и личностной сферой. Психологический журнал. 2020. Том 41. №4. С. 19-31.
21. Мельникова Е. Г. Музыкально-педагогическая коррекция психоэмоциональных нарушений детского возраста. Преподаватель XXI



век. 2012. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/muzykalno-pedagogicheskaya-korreksiya-psihoemotsionalnyh-narusheniy-detskogo-vozrasta> (дата обращения: 10.07.2021).

22. Рыжов В.В., Архипова М.В. Эмоциональная креативность, музыка и развитие творческих иноязычных способностей. Современные проблемы науки и образования. 2015. № 2–2. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22433>

23. Угрюмова Н.В. Психологические условия развития эмоциональной креативности у педагогов. Психологические науки. 2014. № 1. С. 41–44.

24. Угрюмова Н. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте и эмоциональной креативности в психологии. Психологические науки. №1. 2013. С. 30-32.

25. Філь О. В. Казкотерапія в соціально-педагогічній практиці. Вісник Запорізького національного університету. № 1. 2008. С. 227-232.

26. Фролова С. В. Апробация авторского теста и тренинга эмоциональной креативности. Издательство Саратовского университета. Серия Философия. Психология. Педагогика. 2017 Т. 17. Вып. 4. С. 41-47.

27. Шестова М. А. Эмоциональная креативность в связях с эмоциональным интеллектом и «психологической разумностью» (на основе апробации опросника эмоциональной креативности Дж. Эверилла) // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия Е. Педагогические науки. Психология. 2019. №7. С. 80-86.

28. Averill J. R. Emotions as mediators and as products of creative activity.

In J.Kaufman&J.Baer (Eds.). Creativity across domains: Face of muse. Mahwah, N.Y.: Erlbaum, 2005. P.p. 225-243.

29. Averill J. R. Individual differences in emotional creativity: structure and correlates. Journal of Personality. 1999. 67:2. P. 331–371.

30. Gutbezahl, Jennifer, "Emotional creativity :: exploration via creativity tasks, mood manipulation and self-report." Masters Theses 1911 - February 2014. Paper 2257. URL: <http://scholarworks.umass.edu/theses/2257>

## ДОДАТКИ

### Додаток А

**Зв'язок між показниками емоційної креативності (казкотерапевтичної  
вправи «Завершення казки» та тесту «Емоційні тріади»); n=81.**

## Correlations

|                                                                                                                  | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, неповторність представленої сюжету | Вправа "Продовження казки" - успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність | унікальність, неповторність представленої сюжету | ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | сюжетна цілісність та структурність |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету                                    | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | 1<br>,374**<br>70                                                                                        | ,532**<br>,001<br>70                                             | ,600**<br><,001<br>67                            | ,231<br>,060<br>67                                                                  | ,402**<br><,001<br>67               |
| Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | ,374**<br>,001<br>70                                                                                     | 1<br><,001<br>70                                                 | ,720**<br><,001<br>70                            | ,562**<br><,001<br>67                                                               | ,368**<br>,002<br>67                |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність                                                 | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | ,532**<br><,001<br>70                                                                                    | ,720**<br><,001<br>70                                            | 1<br><,001<br>70                                 | ,409**<br><,001<br>67                                                               | ,367**<br>,002<br>67                |
| унікальність, неповторність представленої сюжету                                                                 | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | ,600**<br><,001<br>70                                                                                    | ,466**<br><,001<br>70                                            | 1<br><,001<br>70                                 | ,384**<br><,001<br>67                                                               | ,445**<br><,001<br>72               |
| ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту                              | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | ,231<br>,060<br>67                                                                                       | ,409**<br><,001<br>67                                            | ,384**<br><,001<br>72                            | 1<br><,001<br>72                                                                    | ,793**<br><,001<br>72               |
| сюжетна цілісність та структурність                                                                              | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                                  | ,402**<br><,001<br>67                                                                                    | ,367**<br>,002<br>67                                             | ,445**<br><,001<br>72                            | ,793**<br><,001<br>72                                                               | 1<br><,001<br>72                    |

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**Додаток Б**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності (казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тесту «Емоційні наслідки»); n=81.**

### Correlations

|                                                                                                                  | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність | тест "Емоційні наслідки" - оцінюється кількість ідей (біглість) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету                                    | 1                                                                             | ,374**                                                                                                           | ,532**                                                           | ,377**                                                          |
|                                                                                                                  | Pearson Correlation                                                           |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                               |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | N                                                                             | 70                                                                                                               | 70                                                               | 69                                                              |
| Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | ,374**                                                                        | 1                                                                                                                | ,720**                                                           | ,291*                                                           |
|                                                                                                                  | Pearson Correlation                                                           |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                               |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | N                                                                             | 70                                                                                                               | 70                                                               | 69                                                              |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність                                                 | ,532**                                                                        | ,720**                                                                                                           | 1                                                                | ,311**                                                          |
|                                                                                                                  | Pearson Correlation                                                           |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                               |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | N                                                                             | 70                                                                                                               | 70                                                               | 69                                                              |
| тест "Емоційні наслідки" - оцінюється кількість ідей (біглість)                                                  | ,377**                                                                        | ,291*                                                                                                            | ,311**                                                           | 1                                                               |
|                                                                                                                  | Pearson Correlation                                                           |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                               |                                                                                                                  |                                                                  |                                                                 |
|                                                                                                                  | N                                                                             | 69                                                                                                               | 69                                                               | 73                                                              |

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**Додаток В**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності (казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тесту «Неконгруентні емоції»); n=81.**

## Correlations

|                                                                                                                  | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Вправа "Продовження казки" - успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність | тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість) | тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість) | тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету                                    | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,374**<br>,001<br>70                                                                                     | ,532**<br><,001<br>70                                            | ,381**<br>,001<br>70                                                   | ,333**<br>,006<br>67                                                   | ,193<br>,112<br>69                                                     |
| Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,374**<br>,001<br>70                                                                                     | ,720**<br><,001<br>70                                            | ,283*<br>,018<br>70                                                    | ,407**<br><,001<br>67                                                  | ,212<br>,080<br>69                                                     |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність                                                 | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,532**<br><,001<br>70                                                                                    | 1<br><,001<br>70                                                 | ,263*<br>,028<br>70                                                    | ,344**<br>,004<br>67                                                   | ,209<br>,085<br>69                                                     |
| тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість)                                           | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,381**<br>,001<br>70                                                                                     | ,283*<br>,018<br>70                                              | ,263*<br>,028<br>70                                                    | ,738**<br><,001<br>71                                                  | ,768**<br><,001<br>73                                                  |
| тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість)                                           | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,333**<br>,006<br>67                                                                                     | ,407**<br><,001<br>70                                            | ,738**<br><,001<br>71                                                  | 1<br><,001<br>71                                                       | ,659**<br><,001<br>71                                                  |
| тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість)                                           | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,193<br>,112<br>69                                                                                       | ,209<br>,085<br>69                                               | ,768**<br><,001<br>73                                                  | ,736**<br><,001<br>70                                                  | 1<br><,001<br>74                                                       |
| тест "Неконгруентність і емоцій" - оцінюється кількість ідей (білість)                                           | Pearson Correlation<br>Sig. (2-tailed)<br>N                                   | ,308**<br>,010<br>70                                                                                     | ,179<br>,138<br>70                                               | ,721**<br><,001<br>74                                                  | ,659**<br><,001<br>71                                                  | 1<br><,001<br>75                                                       |

\*\* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**Додаток Г**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності (казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та опитувальника «ЕСІ»); n=81.**

## Correlations

|                                                                                                                  | Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Вправа "Продовження казки" - ступінь використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - цілісність та структурність | опит. 1. - "підготовленість" | опит. 2. - "новизна" | опит. 3. - "ефективність" | опит. 4. - "аутентичність" |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|------------------------------|----------------------|---------------------------|----------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету                                    | Pearson Correlation                                                                                              | 1                                                                             | ,374**                                                                                                 | ,532**                                                   | ,385**                       | ,306*                | ,223                      | ,295*                      |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  |                                                                               | ,001                                                                                                   | <,001                                                    | <,001                        | ,010                 | ,063                      | ,013                       |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 70                           | 70                   | 70                        | 70                         |
| Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Pearson Correlation                                                                                              | ,374**                                                                        | 1                                                                                                      | ,720**                                                   | ,099                         | ,137                 | -,105                     | ,045                       |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | ,001                                                                          |                                                                                                        | <,001                                                    | ,415                         | ,258                 | ,387                      | ,711                       |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 70                           | 70                   | 70                        | 70                         |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність                                                 | Pearson Correlation                                                                                              | ,532**                                                                        | ,720**                                                                                                 | 1                                                        | ,258*                        | ,082                 | ,078                      | ,234                       |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | <,001                                                                         | <,001                                                                                                  |                                                          | ,031                         | ,498                 | ,519                      | ,051                       |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 70                           | 70                   | 70                        | 70                         |
| опит. 1. - "підготовленість"                                                                                     | Pearson Correlation                                                                                              | ,385**                                                                        | ,099                                                                                                   | ,258*                                                    | 1                            | ,555**               | ,537**                    | ,551**                     |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | <,001                                                                         | ,415                                                                                                   | ,031                                                     |                              | <,001                | <,001                     | <,001                      |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 81                           | 81                   | 81                        | 81                         |
| опит. 2. - "новизна"                                                                                             | Pearson Correlation                                                                                              | ,306*                                                                         | ,137                                                                                                   | ,082                                                     | ,555**                       | 1                    | ,462**                    | ,480**                     |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | ,010                                                                          | ,258                                                                                                   | ,498                                                     | <,001                        |                      | <,001                     | <,001                      |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 81                           | 81                   | 81                        | 81                         |
| опит. 3. - "ефективність"                                                                                        | Pearson Correlation                                                                                              | ,223                                                                          | -,105                                                                                                  | ,078                                                     | ,537**                       | ,462**               | 1                         | ,598**                     |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | ,063                                                                          | ,387                                                                                                   | ,519                                                     | <,001                        | <,001                |                           | <,001                      |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 81                           | 81                   | 81                        | 81                         |
| опит. 4. - "аутентичність"                                                                                       | Pearson Correlation                                                                                              | ,295*                                                                         | ,045                                                                                                   | ,234                                                     | ,551**                       | ,480**               | ,598**                    | 1                          |
|                                                                                                                  | Sig. (2-tailed)                                                                                                  | ,013                                                                          | ,711                                                                                                   | ,051                                                     | <,001                        | <,001                | <,001                     |                            |
|                                                                                                                  | N                                                                                                                | 70                                                                            | 70                                                                                                     | 70                                                       | 81                           | 81                   | 81                        | 81                         |

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Додаток Д

**Зв'язок між показниками емоційної креативності**  
**(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тесту «Емоційні**  
**тріади»); n=64 - юнацький вік.**

## Correlations

|                                                                                               | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 1                                                                                             | ,372**                                                                                        | ,532**                                                                                        | ,594**                                                                                        | ,216                                                                                          | ,397**                                                                                        |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 56                                                                                            | ,005                                                                                          | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | ,116                                                                                          | ,003                                                                                          |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 372**                                                                                         | 1                                                                                             | ,714**                                                                                        | ,469**                                                                                        | ,539**                                                                                        | ,331*                                                                                         |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,005                                                                                          |                                                                                               | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | ,014                                                                                          |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 56                                                                                            | 56                                                                                            | 56                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,532**                                                                                        | ,714**                                                                                        | 1                                                                                             | ,452**                                                                                        | ,381**                                                                                        | ,319*                                                                                         |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | ,004                                                                                          | ,019                                                                                          |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 56                                                                                            | 56                                                                                            | 56                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,594**                                                                                        | ,469**                                                                                        | ,452**                                                                                        | 1                                                                                             | ,340**                                                                                        | ,423**                                                                                        |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | ,009                                                                                          | <,001                                                                                         |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,216                                                                                          | ,539**                                                                                        | ,381**                                                                                        | ,340**                                                                                        | 1                                                                                             | ,769**                                                                                        |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,116                                                                                          | <,001                                                                                         | ,004                                                                                          | ,009                                                                                          | 58                                                                                            | <,001                                                                                         |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,397**                                                                                        | ,331*                                                                                         | ,319*                                                                                         | ,423**                                                                                        | ,769**                                                                                        | 1                                                                                             |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | ,003                                                                                          | ,014                                                                                          | ,019                                                                                          | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         | <,001                                                                                         |
|                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |                                                                                               |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, сюжетна цілісність та структурність | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 54                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            | 58                                                                                            |

\*\* . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**Додаток Е**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності**  
**(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тесту «Емоційні**  
**наслідки»); n=64 - юнацький вік.**





## Correlations

|                                                                                                                  | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність, неповторність представленої о сюжету | Вправа успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність | тест "Неконгруентні і емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість) | тест "Неконгруентні і емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість) | тест "Неконгруентні і емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість) | тест "Неконгруентні і емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої о сюжету                                  | 1                                                                                              | ,372**                                                                             | ,532**                                                           | ,419**                                                              | ,314*                                                               | ,168                                                                | ,289*                                                               |
|                                                                                                                  |                                                                                                | ,005                                                                               | <,001                                                            | ,001                                                                | ,022                                                                | ,221                                                                | ,030                                                                |
|                                                                                                                  | 56                                                                                             | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                                                                  | 53                                                                  | 55                                                                  | 56                                                                  |
| Вправа "Продовження казки" - ступінь успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | ,372**                                                                                         | 1                                                                                  | ,714**                                                           | ,271*                                                               | ,383**                                                              | ,170                                                                | ,172                                                                |
|                                                                                                                  | ,005                                                                                           |                                                                                    | <,001                                                            | ,043                                                                | ,005                                                                | ,215                                                                | ,205                                                                |
|                                                                                                                  | 56                                                                                             | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                                                                  | 53                                                                  | 55                                                                  | 56                                                                  |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність                                                 | ,532**                                                                                         | ,714**                                                                             | 1                                                                | ,278*                                                               | ,301*                                                               | ,178                                                                | ,134                                                                |
|                                                                                                                  | <,001                                                                                          | <,001                                                                              |                                                                  | ,038                                                                | ,029                                                                | ,194                                                                | ,325                                                                |
|                                                                                                                  | 56                                                                                             | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                                                                  | 53                                                                  | 55                                                                  | 56                                                                  |
| тест "Неконгруентні емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість)                                                | ,419**                                                                                         | ,271*                                                                              | ,278*                                                            | 1                                                                   | ,751**                                                              | ,768**                                                              | ,835**                                                              |
|                                                                                                                  | ,001                                                                                           | ,043                                                                               | ,038                                                             |                                                                     | <,001                                                               | <,001                                                               | <,001                                                               |
|                                                                                                                  | 56                                                                                             | 56                                                                                 | 56                                                               | 59                                                                  | 56                                                                  | 58                                                                  | 59                                                                  |
| тест "Неконгруентні емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість)                                                | ,314*                                                                                          | ,383**                                                                             | ,301*                                                            | ,751**                                                              | 1                                                                   | ,709**                                                              | ,601**                                                              |
|                                                                                                                  | ,022                                                                                           | ,005                                                                               | ,029                                                             | <,001                                                               |                                                                     | <,001                                                               | <,001                                                               |
|                                                                                                                  | 53                                                                                             | 53                                                                                 | 53                                                               | 56                                                                  | 56                                                                  | 55                                                                  | 56                                                                  |
| тест "Неконгруентні емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість)                                                | ,168                                                                                           | ,170                                                                               | ,178                                                             | ,768**                                                              | ,709**                                                              | 1                                                                   | ,706**                                                              |
|                                                                                                                  | ,221                                                                                           | ,215                                                                               | ,194                                                             | <,001                                                               | <,001                                                               |                                                                     | <,001                                                               |
|                                                                                                                  | 55                                                                                             | 55                                                                                 | 55                                                               | 58                                                                  | 55                                                                  | 59                                                                  | 59                                                                  |
| тест "Неконгруентні емоції" - оцінюється кількість ідей (бігість)                                                | ,289*                                                                                          | ,172                                                                               | ,134                                                             | ,835**                                                              | ,601**                                                              | ,706**                                                              | 1                                                                   |
|                                                                                                                  | ,030                                                                                           | ,205                                                                               | ,325                                                             | <,001                                                               | <,001                                                               | <,001                                                               |                                                                     |
|                                                                                                                  | 56                                                                                             | 56                                                                                 | 56                                                               | 59                                                                  | 56                                                                  | 59                                                                  | 60                                                                  |

\*\* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Додаток 3

**Зв'язок між показниками емоційної креативності**  
**(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та опитувальника**  
**«ЕСІ»); n=64 - юнацький вік.**

## Correlations

|                                                                               | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Вправа успішного використання у розповіді емоцій, зазначених в інструкції до тесту | Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність | опит. 1. - "підготовленість" | опит. 2. - "новизна" | опит. 3. - "ефективність" | опит. 4. - "аутентичність" |
|-------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|------------------------------|----------------------|---------------------------|----------------------------|
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Pearson Correlation                                                           | 1                                                                             | ,372**                                                                             | ,532**                                                           | ,482**                       | ,326*                | ,223                      | ,283*                      |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               |                                                                               | ,005                                                                               | <,001                                                            | <,001                        | ,014                 | ,099                      | ,034                       |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                           | 56                   | 56                        | 56                         |
| Вправа "Продовження казки" - унікальність, неповторність представленої сюжету | Pearson Correlation                                                           | ,372**                                                                        | 1                                                                                  | ,714**                                                           | ,081                         | ,072                 | -,227                     | -,043                      |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | ,005                                                                          |                                                                                    | <,001                                                            | ,552                         | ,597                 | ,092                      | ,751                       |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                           | 56                   | 56                        | 56                         |
| Вправа "Продовження казки" - сюжетна цілісність та структурність              | Pearson Correlation                                                           | ,532**                                                                        | ,714**                                                                             | 1                                                                | ,274*                        | ,039                 | ,035                      | ,240                       |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | <,001                                                                         | <,001                                                                              |                                                                  | ,041                         | ,773                 | ,798                      | ,075                       |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 56                           | 56                   | 56                        | 56                         |
| опит. 1. - "підготовленість"                                                  | Pearson Correlation                                                           | ,482**                                                                        | ,081                                                                               | ,274*                                                            | 1                            | ,516**               | ,535**                    | ,576**                     |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | <,001                                                                         | ,552                                                                               | ,041                                                             |                              | <,001                | <,001                     | <,001                      |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 64                           | 64                   | 64                        | 64                         |
| опит. 2. - "новизна"                                                          | Pearson Correlation                                                           | ,326*                                                                         | ,072                                                                               | ,039                                                             | ,516**                       | 1                    | ,365**                    | ,348**                     |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | ,014                                                                          | ,597                                                                               | ,773                                                             | <,001                        |                      | ,003                      | ,005                       |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 64                           | 64                   | 64                        | 64                         |
| опит. 3. - "ефективність"                                                     | Pearson Correlation                                                           | ,223                                                                          | -,227                                                                              | ,035                                                             | ,535**                       | ,365**               | 1                         | ,540**                     |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | ,099                                                                          | ,092                                                                               | ,798                                                             | <,001                        | ,003                 |                           | <,001                      |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 64                           | 64                   | 64                        | 64                         |
| опит. 4. - "аутентичність"                                                    | Pearson Correlation                                                           | ,283*                                                                         | -,043                                                                              | ,240                                                             | ,576**                       | ,348**               | ,540**                    | 1                          |
|                                                                               | Sig. (2-tailed)                                                               | ,034                                                                          | ,751                                                                               | ,075                                                             | <,001                        | ,005                 | <,001                     |                            |
|                                                                               | N                                                                             | 56                                                                            | 56                                                                                 | 56                                                               | 64                           | 64                   | 64                        | 64                         |

\*\*\*. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

\*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**Додаток К**

**Зв'язок між показниками емоційної креативності**  
**(казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тесту «Емоційні**  
**тріади»); n=17 - зрілий вік.**





